

LA ITINERO DE LA FORTIKAĴOJ

leper / lpro

LA ITINERO DE LA FORTIKAĴOJ

La itinero de la fortikaĵoj malŝlosas la plej belajn lokojn de la remparoj ĉirkaŭ la tuta rando de la urbo, de alte sur la remparoj ĝis malalte laŭ la fosaĵoj. La itinero ankaŭ esploras la malaperintajn fortikaĵojn en la nordo kaj nordokcidento de la urbo.

Vi povas komenci la promenon per kvin komencpunktoj (vidu la mapon). La informtabuloj laŭ la itinero rakontas la dekjarcentan historion de la fortikaĵa pejzaĝo kaj ĝia tipa naturo. La vojo estas 4,5 km longa entute, sufiĉe por du horoj da promenplezuro. Vi ankaŭ povas esplori nur parton de la itinero, aŭ vi povas pliampleksigi la itineron per tri belaj subareoj:

- la Ketelkwaad kaj Hamiltonpark okcidente de la Majoor-fosaĵo
- la Hoornwerk-parko oriente
- la Verdrongen Weide [Droninta Paŝtejo] sude de la urbo.

Ĉi tiu promenfolio ĉiam priskribas la itineron laŭ hormontrila senco ekde la komencpunktoj. La Granda Placo [Grote Markt] kaj la Draphalo [Lakenhallen], kun la vizitocentro kaj turisma oficejo, la “In Flanders Fields”-muzeo kaj la Yper-Muzeo, situas ĉiam malpli ol 500 metrojn for. La itinero estas alirebla por rulseĝoj kaj infanĉaroj. La (ofte subteraj) spacoj kaj konstruaĵoj estas nur viziteblaj akompane de ĉiĉerono: Kruitmagazijn [Pulvormagazeno], Leeuwentoren [Turo de la Leono], Poortwachtershuis [Pordeggardista domo], Saskamer [Kluzoĉambro] kaj supervolbita Ieperleerivereto, Glacikelo [IJselder]...Ĉiuj informoj pri tio ĉe la turisma oficejo.

ĈIĈERONADO

Gvidata vizito nepre rekomendas.

Grupoj povas peti viziton ĉe la turisma servo, almenaŭ unu semajnon antaŭe. Ĝis po 25 personoj por ĉiĉerono. Baza kotizo estas po 70 eŭroj por gvidanto dum po du horoj.

La gvidataj vizitoj kutime komenciĝas ĉe la akceptejo Kazematoj malantaŭ la preĝejo de Sankta Jakobo.

INFORMO & MENDADO

Toerisme Ieper | Lakenhalle

DE IEPERSE VESTINGEN – VIJF INSTAPPUNTEN

LA IPRAJ FORTIKAĴOJ

La ipraj remparoj estas inter la plej bone konservitaj de Belgio. Ili ekestis antaŭ deko da jarcentoj. Ipro evoluis kiel loĝokerno el fortikigita grandbieno laŭlonge de la navigebla Ieperlee-rivero. Ekde la dekunua jarcento la aktiva loĝantaro rapidege kreskis. Ipro iĝis la plej sukcesa drapprodukta urbo de graflando Flandrio. Oni tuteŭrope komercis per ipra drapo.

La unuaj fortikaĵoj konsistis el fosaĵoj kaj termuroj kun palisaroj. La urbaj pordegoj estis konstruitaj el ruĝaj fersablaj ŝtonoj el la okcidentflandraj montetoj. Fine de la dekkvara jarcento la urbaj fortikaĵoj estis plifortikigitaj per ŝtonaj muroj kaj fortikaj turoj.

Ekde 1678 la franca fortikaĵo-inĝeniero Vaŭban transformis la fortikaĵojn en kompleksegon de remparoj kaj muregoj, larĝaj fosaĵoj, insuloj, antaŭfortikaĵoj kaj marĉejoj. La ipraj fortikaĵoj iĝis pli grandaj ol la urbo mem, kiun ili devis protekti. Post periodoj de ruiniĝo kaj ripariĝo en la dua duono de la dekoka jarcento la fortikaĵoj estis komplete renovigitaj sub la nederlanda regado (1815-1830).

En 1853 la belga registaro nuligis la defendan funkcion de la fortikaĵoj. Ĉiuj antaŭfortikaĵoj estis malkonstruitaj kaj multaj fosaĵoj plenigitaj. De la ĉefa termurego malaperis nur la norda kaj la nordokcidenta parto. Ekde 1860 la restinta fortikaĵa pejzaĝo estis transformita en la belegan kvardek-hektaran parkareon, kiun ni ankoraŭ hodiaŭ konas.

Ekestis apartaj biotopoj, same diversaj kiel la fortikaĵa pejzaĝo mem. Tabuloj informas pri la plantoj kaj bestoj, kiuj kreskas sur la fortikaĵaj muroj, en la larĝaj fosaĵoj, sur iliaj bordoj, en la herbejoj kaj heĝoj. Estas la kombinaĵo de tiu aŭtenta restinta, historia ĉirkaŭaĵo kun natura parkaro, kiu faras la iprajn fortikaĵojn tiel unikaj.

KVIN KOMENCpunkTOJ

Vi povas komenci la viziton en unu el la kvin komencpunktoj: kvin apartaj lokoj, ĉiuj kun senpaga apuda parkumejo.

A La Poterne-ponto [Poternebrug] ĉe avenuo Leopold-III-avenuo ligas la altan muron super Kasteel-fosaĵo [Kasteelgracht] kun Hoornwerk-parko [Kornfortikaĵa parko]. Senpaga periferia parkumado eblas laŭlonge de avenuo Leopold-III-avenuo.

B La Lillo-Pordego [Rijselpoort] estas la suda kulminaĵo de la Itinero de la Fortikaĵoj, laŭvorte kaj figure. De ĉi tie vi facile atingas Dronintan Paŝtejon [Verdronken Weide]. Senpaga urboranda parkumado ĉe Rijselsepoort kaj Oudstrijderslaan.

C Armeo-ekzercejo [Esplanado], apud Kruitmagazijn, vi malkovros kaj la altan muregon ĉe Buterolageto [Boterplas] kaj la evoluon de la urbo sur la malaperintaj fortikaĵoj. Senpaga urboranda parkumado Esplanade, Colaertplein aŭ Oudstrijderstraat.

D La Malalta Wieltjes-fosaĵo [Lage Wieltjesgracht] ĉe la intersekiĝo Masscheleinlaan/Plumerlaan/Minneplein formas la surprizan transiron de la malaperintaj fortikaĵoj ĝis la Kasteel-fosaĵo [Kasteelgracht].

E Preterpasinte la eksan subĉielan naĝejon, vi iras sur dekliva vojo al la belaj remparoj laŭlonge de la Kasteel-fosaĵo [Kasteelgracht]. Senpaga parkumado laŭlonge de Basculestraat kaj **Alta Wieltjes-fosaĵo** [Hoge Wieltjesgracht].

A Komencpunkto Poterne-ponto (ĝis Lillo-pordego: 1 km)

Transiru Poterne-ponton [Poternebrug] de la Leopold-III-avenuo ĝis la alta fortikaĵomuro. Tuj antaŭ la poterna koridoro kiu trairas la muron kaj remparon, turnu dekstren laŭlonge de la muro, sur la pasejo super la akvo, al poternoŝtuparo. Tiel vi tuj atingas la altan bordon. Iru maldekstren sur la vojeton.

1 Bastiono, tenajlo, poterno

Vauban transformis la fortikaĵajn murojn de Ieper en bastionhavan fortikaĵon. Bastionoj estas elstarantaj kvinangulaj plifortikigoj. Antaŭ la kurteno aŭ meza muro inter du bastionoj situas la tenajlo. Origine sur ĉi tiu antaŭinsulo estis alta argila bermoj por kapti kuglegojn. Tra ŝtuparaj poternoj (tunelaj koridoroj) ene de la elstaranta randa rando de la bastiono (la 'oreillon') oni povis atingi boatojn atingi la transan flankon aŭ forfuĝi de ĝi.

2 Malgranda parietario kaj keiro

Sur la fortikaĵaj muroj laŭlonge de la ponteto tipaj murplantoj. La plej ofte kreskanta specio ĉi tie estas la malgranda parietario. Ĉi tiu kalkiema planto devenas el suda Eŭropo kaj trovis sur la tradicia, kalkiriĉa mortero taŭgan kreskejon. Sur la bastiono ke la alia flanko de la poterna ponto kreskas centoj da keiropiantoj, kiu floreskas belege flave en la printempo. Ĉi tiu rara murplanto povis esti savita dum la restaŭrolaboroj de 1991/1992.

3 (Paf)kato [Cavalier]

Tiel nomiĝas la aparte staranta, alta pozicio por pafilegato supre de la muro. Ĉi tie ĝi konsistas el alta tera platformo supre de la bastiono. Sur la platformo staris la peza artilerio, per kiu la malamiko estis fronte pripafita. Sub ĉi tiu platformo, en la tera muro de la bastiono, estas tri subteraj ejoj aŭ kazematoj: grandaj bomborezistaj spacoj, kiuj estis uzataj kiel kazernoj, dormejoj, magazenoj, armilkonservejo. La kazematoj keloj de Ypres restis sendifekte konservitaj.

4 Kazematoj “Houten Paard” [Ligna Ĉevalo]

En la tri subteraj keloj de “Houten Paard” (30 metrojn longaj kaj 6 metrojn larĝaj interligaj koridoroj) la ipranoj venis ŝirmi sin dum ambaŭ mondmilitoj. Dum la unua mondmilito ili estis aranĝitaj de la britaj soldatoj kiel komandejo,

hospitalo, presejo, ŝirmejo kaj dormejo. Ĉi tiuj keloj aŭ kazematoj estas nomitaj laŭ la “ligna ĉevalo”, antikva torturilo por soldatoj, kiuj miskondutis.

Bierfarejo "De Kazematten"

Ekde 2014 la etskala urba bierfarejo "De Kazematten" situas en tiuj subterejoj. Ĉi tie estas farataj la ipraj regionaj bieroj: Wipers Times 14, Wiper Times 18 kaj Grottenbier [Kavaĵa biero].

Post rezervado eblas grupe viziti la bierfarejon kaj gustumi la bierojn.

Informoj kaj rezervadoj: Houten Paard 1, 8900 Ipro, info@kazematten.be, tel 057 388 021. Ĉiusabate-posttagmeze nederlandlingve gvidataj vizitoj je la 15-a kaj je la 17-a horo: Anglalingve gvidata vizito je la 16-a horo.

5 Lillo-Pordego [Rijselpoort]

Tio estas la sola urba pordego, en kiu originalaj 14-jarcentaj spacoj restis konservitaj: la domo de la pordegogardisto (orienta flanko) kaj la kluzoĉambroj (okcidenta flanko). Ĝis la fino de la antaŭa jarcento la akvo-mastrumado kaj de Majoorgracht kaj de Ieperlee estis regitaj el la kluzoĉambroj per klaptraboj. En la pordegogardista domo loĝis la pordegisto kaj lia milico. Ĉiu kiu en- aŭ eliris la urbon estis severe kontrolata. Kiu alportis varojn devis pagi tributon (imposton). Dum la unua mondomilito la komandejo de marŝalo Plumer troviĝis ĉi tie.

B Komencpunkto Lillo-pordego [Rijselpoort]

(ĝis Esplanado: 1,2 km)

6 Brita tombejo

Sur la deklivaj bordoj proksime de la Lillo-pordego estas malgranda, brita milittombejo de la Unua Mondmilito: "Ramparts War Cemetery". 197 soldatoj estas entombigitaj tie: 158 britoj, 10 kanadanoj, 11 aŭstralianoj, 14 novzelandanoj, inter kiuj dek maoroj. La plej multaj mortis dum sia translokiĝo de la fronto al la hospitaloj en la urbo kaj estis entombigitaj ĉi tie.

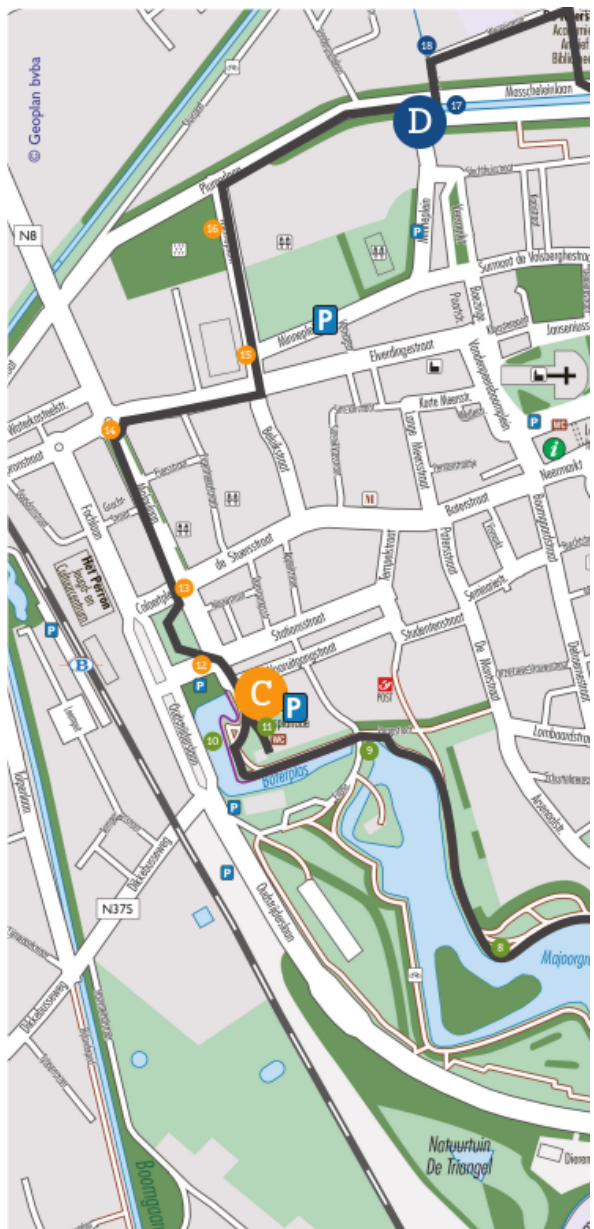
7 Granda Fosaĵo [Majoorgracht]

“Majoorgracht” estas la iom misa traduko de la franca nomo "Fossé Majeur", la "Granda Fosaĵo". Ĝi estas la sola fortikaĵa fosaĵo kiu retenis sian originan strukturon kiel Vauban dizajnis ilin ĉirkaŭ 1680. En la larĝaj anguloj Vauban konstruis du insulojn kiel antaŭfortikaĵon. Ambaŭ estas nun lasitaj trankvilaj kiel naturrezervejo. La tria insulo, kun restoracio “Pacific Eiland”, originas el la hispana periodo (ĉirkaŭ 1640). Sur la akvo kaj laŭ la bordoj vi povas observi belajn birdojn ĉi tie: blua ardeo, grebo, kormorano, fuliko, erika kokino kaj anaso. Kun iom da bonŝanco vi kaptas la aktiton aŭ la grandiozan alcionon, kiuj ofte troviĝas apud la insuloj.

8 La Leonturo kaj la Turo de la Dominikanoj

[Leeuwentoren en Predikherentoren]

La Leonturo kaj la Turo de la Dominikanoj estas parto de la 14-jarcentaj fortikaĵoj. En la franca epoko, la turoj estis malaltigitaj kaj transformitaj en pafilplatformon. La Leonturo ŝuldas sian nomon al sia fortikeco: la muroj estas 2,4 metrojn dikaj. Masonita tunelo tra la tera muro ligas la turon kun la urbocentro. Ĉe la fundo de la mallarĝaj pafarkfenestroj oni faris rondan aperturon por meti la unuajn primitivajn kanontubojn tie. La Turo de la Dominikanoj estas nomita laŭ la (malaperinta) dominkana monaĥejo kiu troviĝis ĉi tie fronre al la fortikaĵoj.

9 Belle-pordego [Bellepoort, Belle=Bailleul] kaj Pordego de la Templo [Tempelpoort]

Vauban konstruis la Belle-Pordegon en 1683, kiel unu el la kvar urbaj pordegoj fine de la 17-a jarcento. Ĉe la enirejo estis levoponto kaj malantaŭ ĝi prinajlita pordego. La Belle-Pordego anstataŭis la 13-jarcentan Pordegon de la Templo pli norde, kiu ŝutis sur la nuna transirejo al la poŝtoŝtacio kaj la interna urbo. La Belle-Pordego estis nur malkonstruita en 1896, ĉar ĝi malpli ĝenis la trafikon. Ĝis 1865 homoj ankoraŭ pagis “impостоjn” por transporti varojn al aŭ ekster la urbo.

10 Buterlageto [Boterplas]

En la 17-a kaj 18-a jarcentoj, okcidente de la urbomuroj, ekzistis ampleksaj marĉoj kaj fortikaĵoj: la kornfortikaĵoj de Belle kaj van Elverdinge. Dum la dua duono de la 18-a jarcento ili estis neglektitaj kaj maluziĝis, sed inter 1815 kaj 1830 la nederlanda registaro havis la kornejon reestigita. Post la fina plenumo de muroj, fosaĵoj kaj remparoj de 1853, spaco iĝis havebla ĉi tie por la stacidomo kaj nova urba evoluo.

(*) kornfortikaĵo estas antaŭfortikaĵo kun kornforma plano.

11 Armeo-ekzercejo kaj Pulvormagazeno

[Esplanade en Kruitmagazijn]

La Armeo-Ekzercejo estis kreita kiel libera spaco inter la 14-jarcentaj fortikaĵomuroj kaj la nova urbomuro de Vauban (ĉirkaŭ 1680). La placo estis uzata por militaj paradoj kaj la konstruado de pulvormagazeno. Oni povis stoki 75.000 kilogramojn da pulvormagazeno en ĝi. La muroj de la konstruaĵo estas 2,5 ĝis 3 m dikaj. Bufro estis konstruita inter la tegmento kaj la bareltrezorejo. Ĝi estas farita el lomtero por dampi grenadfrapojn. Tiu pulvormagazeno estis rekonstruita fare de la nederlanda armeo en 1817 sur la fundamentoj de la originala franca konstruaĵo. Ĝi preter la Unuan Mondmiliton kaj estis restaŭritaj laŭ historie ĝusta maniero en 1987. Tiu ĉi protektita monumento estas vizitebla nur akompane de ĉiĉerono.

C Komencpunkto Esplanado

(1,35 km ĝis Lage Wieltjes-fosaĵo)

12 Fortikaĵo fariĝas fervoja komplekso

En 1853 la fortikaĵa zono estis trarompita por povi atingi la novan fervojan stacidomon. La stacidomo estis konstruita sur la 'firma tero' de antaŭfortikaĵo apud Buterlago.

La fervojoj savis Ipron el ĝia izoliteco kaj kreis ioman ekonomian evoluon. Sur la plenigita fortikaĵa fosaĵo aperis publika parko kiel multkolora akceptejo por vojaĝantoj. Ĉirkaŭ la parko aperis hoteloj, trinkejoj kaj butikoj. Post la unua mondmilito la fontano en la parko estis donacita de la franca marborda urbo Le Touquet, kie la ipra urba administrantaro trovis rifuĝejon dum la milito.

13 Bulvardo kaj domegoj

Pro la malkonstruo kaj plenigo de la fortikaĵoj en la nord-okcidento multe da spaco disponebliĝis. La urbo elektis evoluigi novan loĝokvartalon ekde Buterlago ĝis Elverdinga Strato. La situo ĉe la urborando proksima al la nova stacidomo allogis monhavajn konstru-entreprenistojn. Bulvardo Malou kaj Colaertplein iĝis la plej ŝika loĝokvartalo en la urbo, kun arbovicoj laŭlonge de la larĝa avenuo. Post la milito, la domoj estis rekonstruitaj laŭ la sama eklektika arkitektura stilo.

14 La malaperinta Elverdinge-Pordego

Tiu urba pordego estis konstruita komence de la 13-a jarcento, sed estis ĉirkaŭ 1633, kune kun la Boezingepoort, masone fermita de la hispanoj. Ipro estis iĝinta unu granda armea urbo kaj la administrantoj volis pli severan kontrolon pri la tuta trafiko. Kiu volis iri al Boezinge, Elverdinge aŭ Veurne, povis forlasi la urbon nur tra la Diksmuide-pordego. Ĝis ĉirkaŭ 1860 la fermitaj pordegospacoj servis kiel provizejo por la armeo.

15 Malliberejo, Barbelhof, Minneplein

La nordokcidenta parto de la malkonstruitaj fortikaĵaj terenoj estis uzita por konstrui novan, "modernan" malliberejon laŭ angla modelo. Post la milito, la malliberejo estis rekonstruita laŭ la origina modelo.

Sur la nuna ejo de la ŝtata lernejo inter la 14-jarcentaj fortikaĵoj kaj la Vaubana fortikaĵo situis malferma spaco "Barbelhof" [Korto de Sankta Barbara], trejnejo por la pafarkistaj gildoj. Sub la nederlanda regado (1815-1830) la placo estis pligrandigita pro la ŝovo de la norda remparo dum renovigaj laboroj. La spaco iĝis militisttrejna placo: "Plaine d'Armes". La ipranoj moke nomis ĝin "Plaine d'Amour" aŭ "Minneplein" [Amorplaco]. Kiam la loĝantaro en 1919 revenis al la detruita urbo, oni konstruis sur tiu Minneplein kazernan vilaĝon. Ĉirkaŭ 1950 la malfermita tereno ricevis novan destinon por la Reĝa Ateneo kaj piedpilka tereno.

16 La unuaj trinkakvaj provizejoj

Fine de la 19-a jarcento Ipro ricevis modernan trinkakvan provizejon. Sur la ebenigita fortikaĵgrundo ĉe la antaŭa Elverdinge-pordego estis konstruita filtra instalaĵo kun rezervujo, akvovaporpumpilo kaj akvoturo. Reto de gisferaj tuboj kondukis la akvon en la urbon. Dum la Unua Mondmilito, la tereno estis uzita por la brita tombejo Ypres Reservoir Cemetery [tombejo Ipra akvorezervujo]. Inter 1924 kaj 1926 du novaj trinkakvoproduktejoj ekfunkciis proksime de la ipraj urbaj lagetoj Zillebekevijver kaj Dikkebusvijver.

D Komencpunkto Lage Wieltjes-fosaĵo

(0,67 km ĝis Openluchtwembad)

17 Buĉejo kaj Wieltjes-fosaĵoj

Inter 1853 kaj 1860 la muroj kaj remparoj je la norda flanko estis tute malkonstruitaj. En 1860-62 urba buĉejo estis konstruita sur la loko de la malkonstruita Boezinge-pordego je la norda flanko de Veemarkt [Brutara vendoplaco]. Post la unua mondmilito la buĉejo estis rekonstruita. En 1986-1988 ĝi estis fermita kaj malkonstruita, escepte de la domo de la direktoro. La ejo estis transformita en hotelo-restoracion. La larĝa fortikaĵfosaĵo estis parte plenigita kaj reduktita en mallarĝan ĉirkaŭfosaĵon, por ke la fortikaĵa akvo povu atingi la rivereton Ieperlee.

Tiel ekestis la du Wieltjes-fosaĵoj [Wieltjesgrachten] ambaŭflanke de Diksmuidestraat [Diksmuide-strato]. La vojbordoj estis laŭ malnova tradicio priplantitaj per juglandarboj, la ipranoj ĉi tie “batis” la juglandojn el la arboj.

18 Ieperlee-rivereto [prononcu “Iperle”]

La rivero Ieperlee restis navigebla ĝis ĉirkaŭ 1600 ĝis la interna urbo. Ĝi estis parte supervolbita ekde la 17-a jarcento, tio daŭris ĝis la fino de la 19-a jarcento. En la broŝuro “Paŝi 'sur' Iperlee” vi malkovros tiun kovritan urbo-riveron. Malantaŭ la mureto laŭlonge de Weverijstraat [Tekseja strato] la rivero reaparas. De tie la fundo iras al la kanalo Ipro-Izero.

19 Diksmuide-pordego kaj Malalta Urbo

Sur ĉi tiu loko staris la granda komplekso de Diksmuide-pordego. Tunelo kondukis al malalta urbo, la militista fortikaĵo ĉirkaŭ la haveno sur la kanalo Ipro-Izero. Post la malkonstruado de ĉiu defendejoj oni tie konstruis gasfabrikon kaj metalprilaboran fabrikon, kiu evoluis inter 1930 kaj 1960 en la plej gravan ipran entreprenon Picanol. La forlasita fabrikkomplekso estis en la komenco de la 21-a jarcento transformitana en la Malalturban kampuson, kun interalie la urba biblioteko, arkivejo kaj artakademio.

20 Prizorgaj funkcioj laŭ la urborando

Proksime estas la nuna Loĝa kaj Prizorga Centro “Huize Wieltjesgracht” sur la tereno de la antaŭa Nia-Sinjorino-

hospitalo. Tiu "hospitalo" staris antaŭ la Unua mondmilito sur Grote Markt, kie nun staras la juĝejo, sed translokiĝis al ĉi tiu loko post la milito. Post la transkonstruo al prizorga centro la bela, novklasika fasado estis konservita. Ĉi tiu loko ĉiam estis ligita kun la flegado de malsanuloj kaj zorgobezonantoj. En Mezepoko ĉi tie troviĝis la vasta monaĥejo de la franciskanoj. Ekde 1850 oni tie konstruis "Mensmansanulejon" tie, kio tiutempe estis grava novigo.

21 La antaŭa subĉiela naĝejo

Sur la trafikcirklo staris la Torhout-pordego, tra kiu pasis la malnovega vojo al Torhout kaj Bruĝo. Ĉe la fino de Kasteel-fosaĵo [(Kasteelgracht) estas la antaŭa subĉiela naĝejo. Tiu naĝejo estis uzata ĝis 2001.

Multaj generacioj de ipranoj tie lernis naĝi kaj tie ĝuis la someron. La unua versio de la naĝejo estis kreita en 1885 kiel naĝejo por la armeo. Por multaj soldatoj la naĝo estis ankaŭ ilia sola laviĝo. En 1928 oni konstruis tute novan naĝejon kun betona baseno kaj vestoŝanĝejoj. La naĝejo estis renovigita en 1937 en 50-metran olimpikan naĝejon. En 2001 ĝi estis fermita pro higienaj kaj financaj kialoj.

E Komencpunkto Subĉiela Naĝejo

(0,67 km ĝis Poternebrug)

22 Bastiono, Saillant, pafplatformo

La plej elstara punkto de la bastiono aŭ remparo estas la "saillant". Tiu vundebla loko estis fortikigita per naturaj ŝtonoj. Nun ni povas rigardi super la mureto al la ĉirkaŭa pejzaĝo. Kiam Ipro ankoraŭ estis militista fuorto, supre sur la muro estis tera bermo, malantaŭ kiu la soldatoj povis kaŝi sin. Okaze de la transformo en publikan parkejon la teraj remparoj estis forigitaj por ĝuigi al vizitantoj pli bonan vidon.

Pliaj aliaj militistaj partoj de la fortikaĵoj estis forigitaj ĉirkaŭ 1860.

23 Arboj sur la fortikaĵoj

Fortikaĵoj ĉiam estis priplantitaj per arboj. Oni elektis altajn specojn, kiuj provizis lignon por ĉiaj militistaj celoj. Krome la arboj servis kiel ŝirmilo, malhelpante enrigardi la urbon: La fumo de la kanonoj kaj musketoj restis ŝvebanta en la foliaro. Kiam la ipraj fortikaĵoj ĉirkaŭ 1860 iĝis promenparko, oni plantis ankaŭ ornamajn, eksterlandajn specojn. Dum la Unua Mondmilito ĉiuj arboj krom tri sur la fortikaĵoj estis neniigitaj. La monumenta, plurtrunka

kaŝtanoj apud Menen-pordego estas unu el ili. Ĝi staris tie jam antaŭ 1914, sukcesis revigliĝi kaj postvivis ankaŭ la Duan Mondmiliton, kiam la ipranoj hakis brullignon sur la fortikaĵoj. En 1947-1948 la arbomaso estis definitive restarigita.

24 Menen-Pordego

La Menen-Pordego estas la plej grava memoriga monumento de Britio pri la Unua Mondmilito en nia lando. La pordego estas konstruita sur la loko de la 18-jarcenta Antverpeno-pordego, malkonstruita ĉirkaŭ 1853. Dum kvar jaroj la britaj trupoj iris tra tiu ipra loko al la fronto. En la muroj estas ĉizitaj la nomoj de 54.896 soldatoj militmortintaj antaŭ la 15-a de aŭgusto 1917, ne havantaj konatan tombon. La Menen-Pordego estis inaŭgurita en 1927. Ĉiuvespere "Last Post" [Lasta Poŝto] estas aŭdigata je la 20-a horo.

25 Tinkturĝardeno

En la Tinkturĝardeno oni kultivas plantojn, kiujn oni uzis dum jarcentoj por tinkturi ipran drapon. En la plantujoj troveblas laŭvice (ekde la Menen-Pordego): tinkturkamomilo (flava ĝis oranĝa koloro el la floroj), tinkturgenisto (flava ĝis oranĝa koloro el la florantaj branĉoj), bovlango (ruĝa ĝis roza koloro el la radikoj), dipsako (ne pro la tinkturo, estis uzita por malglatigi aŭ brosi la teksitan drapon), tinkturrubio (helruĝo el la rizomo), tinkturizatido (bluo el la folioj), flaveta rezedo (helflavo el la tuta planto). Nur fine de la 19-a jarcento, tinkturoj el plantoj estis anstataŭigitaj per kemiaj tinkturoj.

26 Akceptejo Kazematoj

Preter Tinkturĝardeno vi povas iri malsupren per kruta ŝtuparo al la akceptejo kaj trinkejo Kazematoj. Malantaŭ la preĝejo de Sankta Jakobo estas kvin apudaj subgrundaj fortikaĵoj (kazematoj). Tie situas la arma bakejo, kie la soldatoj povis havigi al si la ĉiutagan panporcion. Ĉirkaŭ 2010 la spacoj estis rekonstruitaj kaj meblitaj kiel akceptejo Kazematoj, kun komforta trinkejo, kie vi povas ĝui regionajn bierojn kaj bongustan manĝeton. En la libere alirebla informcentro vi trovos informtabulojn, grandan modelon kaj prezentaĵon (per tuŝekrano) pri Ipro kaj ĝiaj fortikaĵoj.

Vi povas ripete viziti Kazematon por viziti ekspoziciojn pri arto. Informado kaj rezervado: Brasserie Casemates, Bollingstraat 1, 8900 IEPER, tel: 057 46 94 62; retroŝto: info@brasseriekazematten.be; malfermita de mardo ĝis dimanĉo, de la 11-a ĝis la 22-a horo.

27 Glacikelo

La glacikelo (17-a jarcento) funkciis kiel publika malvarmujo. La profunde enterigita kelo estas izolita per duobla brika muro kaj supre kovrita per tero kaj arboj. La kelo estis vintre plenigita per glaciblokoj el la fortikaĵaj fosaĵoj. La glacieron oni kovris per pajlo. Krom por la konservado de nutraĵoj glacio estis ĉefe uzata por kuracaj aplikoj (ekz. kontraŭdoloraj kaj malŝveligaj). La glacikelo estis ĉefe uzata de la almozejoj aŭ gastejoj kaj hospitaloj. Ĉi tiu monumento viziteblas nur akompane de ĉiĉerono.

28 Hoornwerk-Parko [Parko de la Kornkonstruaĵo]

Oriente de Poterne-Ponto kaj Leopold-III-avenuo estas la surpriza Hoornwerk-Parko. Ĉi tiu varia parka pejzaĝo (8 ha) estis aranĝita sur la deklivo ĉe la urbrando. Sub hispana regado (meze de la 17-a jarcento) citadelo ("hispana Kastelo") estis konstruita ĉi tie. La franca fortikaĵinĝeniero Vaŭban malkonstruigis la citadelon kaj konstruigis grandan kornokonstruaĵon ("Hoornwerk") kiel antaŭfortikaĵon. Parto de la Hoornwerk-a reliefo kun subteraj kazematoj estis konservitaj. Malfermita en 1999, la parko iĝis rava, pentrinda pejzaĝo kun heĝoj kaj arbustoj, paŝtejoj kaj florplenaj herbejoj, fruktoplantejoj kaj lagetoj, kie ranoj kaj salamandroj sentas sin hejme. Ĉi tie vi povas aŭdi la kukolon, rigardante la belfridan turon! Hoornwerkparko ne alireblas per rulseĝo.